

El terme *codó* de la toponímia

CARLES DOMINGO

En un article anterior fèiem referència al nom de *còdol* que porten a vegades les grans roques exemptes, si més no singularitzades, d'alguns espais paisatgístics; certament un apel·latiu toponímic que fa estrany que sigui precisament el d'una rocassa¹, però del qual donàvem unes quantes ocurrences indubtables. Seguint Coromines, aplegàvem *còdol* en un conjunt de tres mots –*còdol*, *codó* i *codina*– que es caracteritzen per mostrar un origen remot anàleg, que fa remetre cadascun al mateix camp semàntic. Un camp semàntic, el nucli significatiu del qual es podria expressar així: 'Fragment rocós en un espai natural', les dimensions del fragment essent-hi irrelevantes. Això darrer, però, tan sols fóra vàlid actualment en els termes *còdol* i *codina*, perquè en *codó* les referències que es conserven només són aplicables en accidents del relleu d'una certa magnitud, com ara en un cim rocós.

En el present article tractarem del segon membre de la tríade, *codó*. Una paraula que actualment sols es perpetua, fossilitzada, com a nom de lloc o en un nom de lloc; un mot, doncs, que no ha tingut pervivència en el llenguatge dels nostres dies, com sí que s'esdevé amb *còdol* i, en menys grau, amb *codina*.

Codó, l'adaptació catalana del presumpte ètim pre-romà *kotono-kotone, proposat plausiblement per Coromines, és un terme que trobem tan sols d'una manera segura en la toponímia de les muntanyes del Pirineu i del Pre-pirineu de ponent.

El seu significat és, segons com, ambigu, si més no a primera vista; sempre remet, tanmateix, a element petri, com ja hem vist. Ara bé, ¿és un indret caracteritzat per l'abundància de roques o, més aviat, és tan sols la roca o una roca culminant d'aquest indret? A vegades sembla aplicar-se segons el primer significat; l'ús, però, sempre en singular del mot decanta a pensar que es tracta sobretot d'una roca especial o, encara més, d'una roca prominent d'un indret rocós. Amb tot, ben sovint els qui ens parlen d'aquests paratges no ens ho indiquen, probablement perquè el mot en si els és opac.

Val a dir que Coromines afirma categòricament que *codó* és el «nom d'un gran roc en una serra», i posa com a exemple el turó rocós pronunciat que hi ha a la carena que separa Durro d'Arraís, a la Vall de Boí, i que hom coneix com *lo Codó*. Actualment, però, aquest terme, que devia haver estat en temps antic un nom comú amb què es podia conèixer tot punt acimat d'una serra o, encara més, d'una carena, en el cas que fos fet per algun gran roc o massa pètria allí plantats, no s'ha conservat pas en tots els cims d'aquesta mena (i això altrament no pas en totes les contrades que en poden presentar), i encara sovint,

1. El DCUB però, diu que a Eivissa per *còdol* entenen una rocassa.

Vista General. Vegeu els mapes detallats A, B i C en les dues pàgines següents

quan ho han fet, havent-se transformat en llur nom propi, vàlid només per a anomenar unívocament ells.

Confirmaria aquesta pèrdua de valor com a nom comú de *codó* el fet que el mot no es troba mai –sinó en dues excepcions que ja comentarem– funcionant com a genèric. En els topònims on es fa present, o hi és com a element denotatiu d'algun genèric –roc, tossal, etc.– o bé el topònim és ell simplement; amb valor de nom propi, doncs.

Genèric més *codó*

Els genèrics que són determinats per *codó* pertanyen més que més a relleus positius, és a dir, aquells que fan referència a les elevacions muntanyoses del terreny. En l'aplec de topònims amb el mot en qüestió hi tenim una *serra*, dos *serrats* i dos *tossals*. Hi ha també denominacions tautològiques, això és, compostes amb el mot *roc*, *roca* o *roques* funcionant com uns genèrics que són determinats per *codó*, que ja significa 'roca'; *la roca del Codó*, per exemple; uns genèrics, val a dir, que a vegades tenen tot l'aspecte de retocs afegits modernament.

Tenim també en aquest aplec un *coll*, un *congost* o *estret*, una *llau* i dos *barrancs*, és a dir, genèrics de relleu negatiu. Són uns relleus depressionaris, però que no són pas per principi exempts de rocam, ans al contrari, aquest hi pot abundar prou.

Com uns casos a part hi hem trobat també una *solana* i una *obaga*, un *planell* i una *cova*.

Vista del mapa A

Codó, genèric?

Com ja hem apuntat adés, tenim dos casos en què hi ha com una reminiscència d'una antiga funcionalitat del mot com a genèric. Els trobem a l'antic terme de Gurp de la Conca, actualment annexionat al de Tremp, i són els noms de dos cims, *lo Codonllarg* i *lo Condonroi*, uns mots (com vam veure en el topònim *Còdol-redon*, del Bages) en què l'aglutinació del genèric amb el seu determinatiu mostra la pèrdua de sentit que deu afectar el primer, que altrament conserva una ena final arcaica.

Aquests dos noms de lloc són comentats per Coromines en el DECat i els trobarem així mateix en els treballs de camp reportats per a la confecció de mapes a escala 1:5000 de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC). *Lo Codonllarg*, que segons Coromines es troba al cap de la *serra Mitjana*, correspondria a la cota 1.427 de la serra de Gurp (nom d'un dels sectors de la cadena muntanyosa que separa les conques de les dues Nogueres i que té en el *pui de Lleràs* el cim culminant) i cal dir que en l'ortofotograma de l'ICC en què el vam trobar era transcrit en la forma diguem normalitzada de *Codó Llarg*. *Lo Condonroi*, és a dir, *lo codó Roig*, és també un dels cims destacats de la serra Mitjana.

Lo Codonllarg no és el nom que apareix en els mapes actuals de l'ICC per a aquesta cota de 1.427 m de la serra de Gurp, i no és tampoc el nom que li dona com a vèrtex geodèsic el

Servicio Geogràfic del Ejército en els seus mapes a escala 1:50.000. En el que hi correspon d'aqueixa sèrie és batejat simplement *Sierra de Gurp* i en les publicacions de l'ICC apareix denominat *tossal de Codonyac*, tant en l'*Atles topogràfic de Catalunya* (ATC) com en el *Nomenclàtor*.

No dubtem que aquesta darrera denominació no sigui pertinent. Però així mateix creiem que el topònim *Codonllarg* deu existir realment a la zona, per bé que no es devia situar correctament en els esmentats treballs de camp per als mapes 1:5.000. També, amb tot, hi ha la possibilitat que no sigui sinó una denominació alternativa, sense validació oficial, d'aquest cim. La consideració de Coromines del *Codonllarg* com a cap de la serra Mitjana no ho desmentiria.

Distribució geogràfica de codó

L'element toponímic *codó* es troba preferentment al muntanyam pre-pirinenc de ponent, entre el Segre i l'Éssera. En l'espai comprès entre el nord de la Conca de Tremp i el sud de l'Alt Urgell, per un costat, i el sud del Pallars Sobirà i l'Alta Ribagorça, per l'altre. En part, si més no, comprèn la zona dita pels geomorfòlegs *de les Nogueres*, important perquè conserva empremtes aclaridores de la gènesi del Pirineu. És un espai de relleu convuls, al qual es va prestar bé una constitució rocosa que mostra, per exemple, intrusions de conglomerat montserratí, però que sobretot és formada amb un predomini de roca calcària, això és, amb un material petri (sovint a la vista) procliu a originar tota mena de relleus abruptes, amb cingles i rocasses escampades a lloure i de vegades constituïdes com a cim de serres rocasses.

L'exemple paradigmàtic el podríem trobar a la vall de Cabó, a l'Alt Urgell. La serra que la tanca pel cantó sud (amb la *muntanya de Santa Fe*, al seu extrem, damunt Organyà) és coneguda per la gent del lloc simplement com *la Roca*, perquè no és sinó una cinglera seguida (aclarim que *roca* pot ser sinònim de *cingle*). Doncs també: del cim o punt més alt (cota 1.627) d'aquesta paret terminal en diuen tan sols *el Codó*, i no *roca del Codó*, com apareix en les fonts oficials².

El terme *codó* es troba sovint d'una manera concentrada en uns quants punts de les comarques esmentades. On n'hi ha una ocurrència, no gaire lluny, en la mateixa unitat geogràfica (per exemple, la mateixa vall) o en una de propera, en trobarem una altra, però més enllà ja no n'apareix cap. La qual cosa fa pensar que la seva aparició deu ser afavorida per una identitat en la constitució i en el modelat del terreny en els indrets on apareix. Altrament, és clar, d'una apreciació prou constant de la singularitat especial de l'indret per a resistir el pas del temps servant-ne quasi intacte el nom.

La Vall de Cabó

De la Vall de Cabó acabem de referir-nos al *Codó* o *roca del Codó*. Esmentem també el topònim de la mateixa contrada, que trobem a la sortida cap al Segre de la fondalada de

2. A fem fora de context que aquest cim és incòmode de pujar per les *rascleres* que s'hi han fet a la pedra, *Rasclera*, variant de *rascler*, el mot autòcton recollit, per exemple, al Garraf, per a anomenar la formació del c a r s t, coneguda internacionalment per l a p i a z.

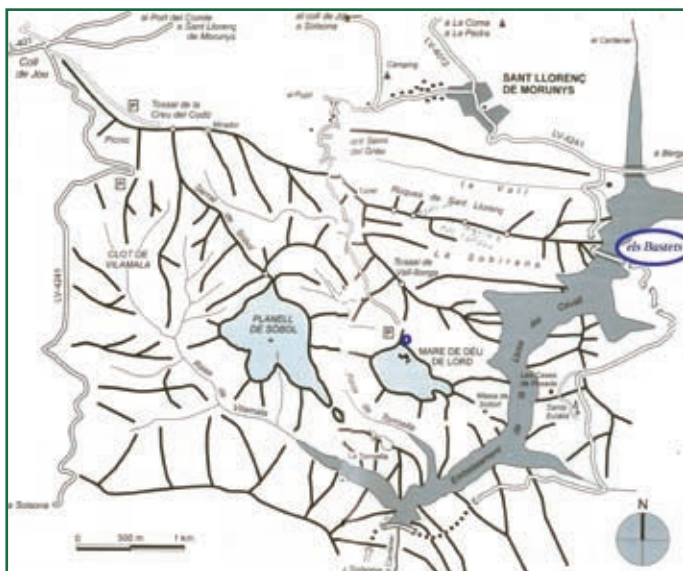
Valldarques, el *congost* o *estret del Codó*³, on el riu d'aqueixa vall s'encaixa entre roques, per bé que no sabem a quina en particular fa referència el topònim, si és que n'hi ha cap o se'n sap ara de cap que li diguin *codó*.

La zona de les Nogueres

De ple dintre de la zona geomorfològica de les Nogueres, adés esmentada, al sector entre l'estany de Montcortès (terme actual de Gerri de la Sal, Pallars Sobirà) i el Baix Flamicell⁴ tenim un serrat, dos cims, un coll, una llau i una obaga fent referència al mot de què ara fem qüestió. El *serrat (del Codó)* es troba sobre la riba meridional de l'estany de Montcortès i no és sinó continuació de la *serra de Peracalç*. Els dos cims pertanyen al terme de Senterada (Pallars Jussà) i s'anomenen igual, *lo Codó*. L'un està en un punt d'inflexió de la línia de delimitació dels termes municipals de Senterada i Sarroca de Bellera, a l'enclavament de Larén del primer, i fa tot l'efecte de ser-ne una fita, al més segur una rocassa ben aparent plantada a la carena, excellent per a ser-ne presa com a punt de referència⁵.

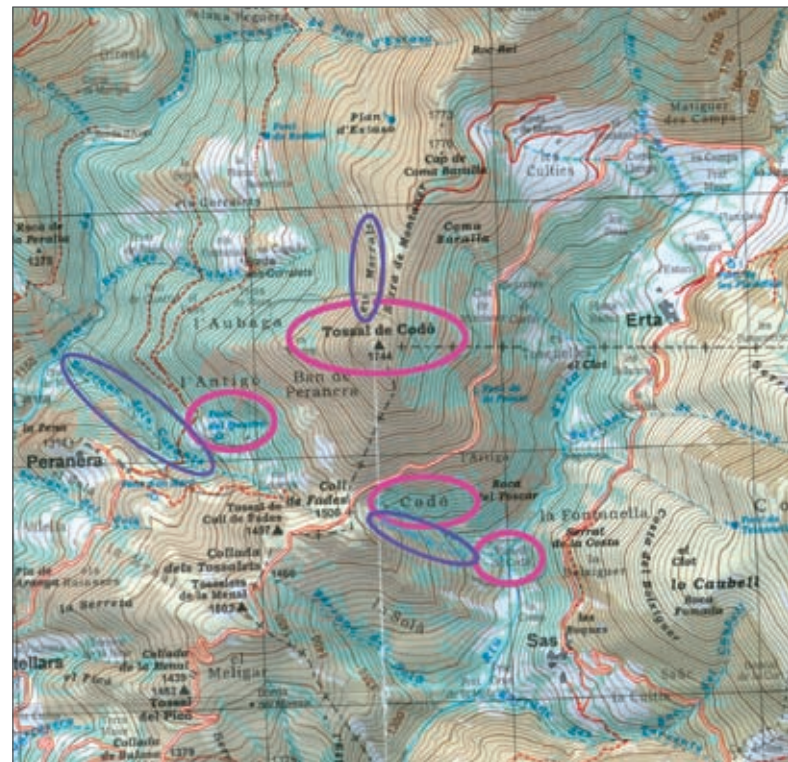
De fet, a menys de 150 m, pel mateix fil de la serra hi ha el *coll de Codó*, tan sols tres metres més baix que aqueix cim (1.450 m el coll, 1.453 m el codó). Com veiem en el nom de dit coll, el mot *codó* hi fa d'element denotatiu. En realitat, *codó* hi fa aquest paper en uns quants topònims d'accidents del relleu del voltant, els quals s'emparen amb el nom del cim per mostrar que no en són sinó apèndixs. Prenen el nom del puig com un emblema que estableix el lligam que hi tenen, i alhora els serveix per a distingir-los dels respectius homòlegs, que ni que es trobin prou a la vora en són aliens.

Tenim concretament en aquest cas la llau (és a dir, *bar-ranc*) que s'excava a ponent a partir del coll (*llau del Codó*) i al coster oposat que cau sobre Antist, un vessant obac (*aubaga del Codó*).

Vista del mapa C

- El genèric *congost* sembla adoptat darrerament amb l'oficialització de la toponímia. En les guies i monografies anteriors sempre apareix esmentat amb el sinònim *estret*.
- Flamicell i no Flamisell, com prescriu la toponímia oficial. La gent del país sempre ha pronunciat el mot amb essa sorda, diu Coromines. Un escriptor del país com Joan Lluís mai no va transcriure aquest nom amb essa sonora.
- De fet, ens fou reportada com a *tossal del Codó*, però creiem preferible la denominació simple, sense genèric.

Vista del mapa B

L'altre cim així mateix anomenat *lo Codó* que també es troba a l'extrem d'un estret planell de carena⁶, que cau pels costats i per enfront segons rostos igual d'estimats, pertany igualment al terme de Senterada, però el tenim a la dreta del Flamicell, poc abans d'entrar el riu al congost d'Erinyà. En aquest cim, però, no sabem de cap accident que hi sigui pròxim que s'hi supediti pel nom.

Codó sense article

Finalment, més cap a ponent, en els casos en què hem trobat *codó*, el mot apareix sense article, llevat del cim de *lo Codó* de la vall de Boí, ja esmentat. L'ocurrència, però, és més aviat migrada, per bé que, si tot s'ha de dir, no pas en una freqüència gaire inferior a l'habitual en què se sol presentar aquest terme.

Les localitzacions que n'hem trobat són dues, una d'aïllada –el *serrat de Codó*– i una altra en què el terme en qüestió és bàsicament el nom que té una partida del terreny.

El *serrat de Codó* és un estrep de la *serra de Cis* (Baixa Ribagorça) que cau sobre Betesa en el terme municipal d'Areny de Noguera. S'ha de reconèixer, però, que aqueixa presentació aïllada probablement no és sinó fruit d'una manca d'informació més detallada dels noms de lloc de la contrada.

En l'altre cas, el fet que *codó* sigui el nom d'un paratge provoca, talment com hem vist en el *Codó* de Larén, que alguns accidents del relleu que afecten aquest paratge tinguin el topònim determinat per la indicació situacional, és a dir, que la funció singularitzadora del seu determinatiu, la faci per l'adscripció a un dels indrets concrets en què es divideix el territori del poble, en aquest cas la partida *Codó*, no pas perquè ens assabenti de cap especificitat fisiogràfica de l'accident.

- En aquest planell hi ha una ermita dedicada a sant Roc.

Els accidents del relleu, amb el topònim determinat pel nom de *Codó* d'aqueix indret, són un planell, un barranc i un tossal, tots tres *de Codó*, sense article. Probablement, però, aquesta subordinació avui no és aparent en el cas del *tossal de Codó*. Aquest, de fet, és l'únic topònim enregistrat en aquesta zona per la cartografia oficial, que menysté, doncs, l'esment a la partida, del nom de la qual porta l'element individualitzador el nom del tossal. Tanmateix, cal dir que actualment als ulls del cartògraf el que és important és l'eminència, més que més si s'hi veu un pic on es marca un punt d'inflexió important del relleu. En efecte, en aquest puig de 1.784 m hi té la darrera cota rellevant el branc de serra –*serra de Peranera*– escapat del pic anomenat *cap dels Vedats d'Erta* (de 2.632 m, per tant, un dels cims cabdals del Pallars). Fins aleshores la carena havia anat davallant sense parar, però més aviat sense gaire brusquedat, sobretot al darrer tram; i, en canvi, en arribar en aquest punt fa de cop una caiguda important devers la collada contigua –el *coll de Fades*, tan sols a 1.506 m– sense que més enllà l'estrep en qüestió torni a enfilarse a cotes comparables. Un punt així no pot ésser sinó percebut com a significatiu; per tant, si se sap que té un nom, convé fer-lo constar en el mapa.

El nom *codó* d'aquesta partida deu fer referència, sens dubte, a 'terreny rocós' (o, encara, a 'espai rocós, on la presència d'alguna rocassa no és pas impensable'). Al vessant ponentí del *tossal de Codó*, l'encarat vers Peranera, trobem uns topònims que ho confirmarien, tenint en compte que es tracta d'indrets pròxims que pertanyen bàsicament a la mateixa unitat fisiogràfica. En concret, aquests són els topònims d'accidents, que impliquen l'aflorament de roca mare, que hi hem observat: *els Morrals*, al socoster del vessant (això és, a la part gairebé immediata a la carena), abans mateix del tossal de Codó; el *barranc dels* (o *des*) *Carants*⁷; i sobretot la *font del Quadro*. Els *quadros* toponímics no són sinó *codros*. És a dir, *còdols*, en el sentit arcaic de 'rocassa' d'aquest mot. En l'alteració de *còdol* a *codro*, el mot s'ha fet incompreensible, però aleshores si s'hi aplica la pronúncia dialectal segons el diftong *ua* de la *o* oberta, és a dir, ultracorregint *codro* a *quadro*, el mot es fa intel·ligible, per bé que aberrant, sense cap correspondència amb la cosa a la qual s'aplica.

Afegim encara que tot aquest conjunt de topònims pertanyen precisament a Peranera, un llogarret del terme actual del Pont de Suert, el nom del qual transcrit a la llengua d'ara seria *Pedra Negra*⁸. A més a més, aquest llogarret, constituït per unes poques cases més o menys arrenglerades a dalt d'un serrat, coneix el tossalet que hi ha al cap del serrat amb el nom precisament de *la Pena* (això és, *la Penya*).

La cova del Codó i un *codó solsoní*

Ja ens hem referit a algunes incidències del terme *codó* en la toponímia de la serra de Gurp. Afegim-hi el cas de les diverses denominacions de la cota 1.409 d'aquesta serra. Figura com a anònima en el full 33-11, Tremp, de la cartografia militar espanyola. L'informant toponímic de la zona per als ortofotomapes a escala 1:5.000 de l'ICC hi assignà el nom *el Codó*. Surt amb

7. *Carant* és un mot pallarès que s'aplica a designar un barranquet rocós estímbat.

8. El nom de *pera nera*, però, deu al·ludir més aviat al carbó, del qual hi ha un jaciment prop del poble, que s'havia explotat.

la denominació de *Roques del Codó*, en l'ATC de l'ICC i tenim encara que al *Nomenclàtor* apareix sota el nom de *la Cova del Codó*, un nom que pensem que cal considerar més aviat com a seleccionat per a anomenar el vèrtex topogràfic que hi ha en aquest cim, més que no pas com el seu nom ancestral. Val a dir que aquest darrer topònim ja apareix en Coromines, però sense que digui que correspon al nom d'un cim. De fet, es pot dir que tots els noms d'accidents geogràfics que hi ha al seu entorn se subordinen a *codó*; tots s'hi determinen, com si el nom del cim susdit fos la referència que s'imposa naturalment. Tenim així la *serra del Codó*, al vessant ribagorçà, sobre el poblet d'Esplugafreda; i al cantó pallarès, el *barranc* i la *solana*, tots dos, *del Codó*. Pel que fa a la *cova*, sembla trobar-se entre el cim que ara considerem i el veí seu immediat pel sud, *lo Pico-xic*. Altrament, l'article del mot *codó* deu ser l'habitual en el parlar de la comarca: *lo* i no pas *el*.

L'esment toponímic més oriental de *codó* l'hem trobat al Solsonès, a la rodalia de Sant Llorenç de Morunys, sobre el *coll de Jou* (que separa la *vall de Lord* de les terres de Canalda (terme d'Odèn). Es tracta del *tossal de la Creu del Codó*, un cim cònic on pertot aflora la roca, sobretot a l'àpex, un bloc de contorns arrodonits (és a dir, el *codó*) que és coronat per una creu⁹.

Uns codons tarragonins?

Esmentem finalment uns codons insòlits, un grupet de tres codons que Eugeni Perea reporta en el seu recull de l'onomàstica de Mont-ral (Alt Camp): *cal Codó* i la *cova* i els *solans d'en Codó*.

La cova i els solans els tenim a les envistes del lloc del *Bosquet*, una agrupació de cases del terme que hi ha a la capçalera del *Glorieta*, riuet afluent del Francolí. La cova no és sinó una petita cavitat de la paret dels *Motllats*, això és, de la cinglera del capdamunt d'un dels típics relleus tabulars de les Muntanyes de Prades, coneguts amb aquest nom, *els Motllats*. I els *solans d'en Codó* és el nom que rep una part del mateix cantó del repeu o samuntà d'aquest muntanyam encinglerat; una porció que antigament hom hauria abancalat per poder-la conrear.

Tot fa pensar que *cova* i *solans* devien tenir alguna cosa a veure amb *cal Codó*, el topònim en qüestió aplicat a una casa. Aquesta casa, que és coneguda també per *cal Burguet*, no sabem exactament on és, per bé que suposem que deu o devia ser-ne alguna del lloc del *Bosquet*. Fixem-nos, però, que en aquests tres topònims *codó* sempre va precedir per l'article personal. Així i el fet d'una situació tan apartada dels codons pirinencs ens decanta a atribuir als tarragonins una formació a partir d'un nom de persona. *Codó* ací es deu referir al llinatge homònim, un cognom que segons Francesc de B. Moll prové del nom propi llatí aplicat a homes *Cotone*.

9. A poc més d'uns tres quilòmetres d'aquest *tossal de la Creu del Codó* –o simplement *Codó*– en un serradet anomenat *roques de Lord* o *de Sant Llorenç*, que forma part del mateix i enrevessat sistema orogràfic que culmina en aqueix cim, hi trobem un coll, el nom del qual –*coll Codoler*– descriu l'indret exactament. En efecte, la barrera muntanyosa que el dit coll permet de tramuntar és formada per un seguit de grans roques agulloses arrodonides –*còdols*–, que no és sinó la continuació a l'altra banda del Cardener de l'estructura escabrosa de la serra dels Bastets.

Els Bastets

S'ha de convenir, amb tot, que la constitució tan aparatosa i rocosa de l'indret pot induir fàcilment a atribuir valor fisiogràfic al mot *codó* d'aquests topònims. De fet, tan sols ens dissuadeix de fer-ho, com ja hem dit, la seva presència del tot insòlita en aqueixa part del nostre país.

El *codó* valencià

Esmentem, així mateix, un *codó* valencià, que hem descobert tot consultant el *Corpus toponímic valencià*. La paraula en qüestió hi figura en dues referències, en una com a nom d'una partida –*el Codó*– i, en l'altra, com a nom del camí que hi mena –*senda del Codó*.

El paratge forma part del terme de la Pobla Tornesa (la Plana Alta), un terme el relleu del qual no sembla pas descartar d'entrada un possible accident rocós al qual s'avingui la denominació *codó*. En efecte, una bona part del territori del poble no és sinó el vessant ponentí de la serra del *Desert de les Palmes*¹⁰, una muntanya de caires abruptes que presenta un carenar rocós característicament trencat –una cresteria, per exemple (les *agulles de Santa Àgueda*), que amb el nom ja paga– i té a més un cim –*el Bartolo* que en diuen o *puig del Bartolo*– que es dreça amb la figura d'un con impecable. Altrament el terme es veu també accidentat a l'oest, amb una alineació muntanyosa, el cim cabdal de la qual s'anomena *la Penya*.

Ara bé, el *codó* de la Pobla Tornesa sembla que no té res a veure amb una innegable predisposició fisiogràfica d'una part, si més no, del territori del terme a acollir en la seva toponímia el mot *codó* com a nom d'un accident rocós del relleu. La informació que en donaren persones del mateix municipi ens n'ha fet desdir o, si no tant, dubtar. La partida *el Codó* d'aquest poble és en realitat una partida conreada que hi ha cap a la banda del poble veí de Vilafamés, un sector del terme que és

10. *Desert* en el sentit de 'indret deshabitat, escollit precisament per això, per a l'establiment d'una comunitat religiosa en un convent, monestir, ermitatge, etc. que hom hi construeix'. Per metonímia, aqueix mateix conjunt religiós edificat.

precisament poc accidentat. I l'informant tan sols va concedir que en aqueix indret hi havia un turonet; sense precisar, però, com era el tal turonet.

No és descartable, doncs, que l'origen del mot *codó* en els noms de lloc de la Pobla Tornesa no sigui sinó el nom llatí de persona, *Cotone*, esdevingut en català l'antropònim *Codó*, com hem vist a Mont-ral a l'Alt Camp. Per bé que són localitzacions antagòniques quant al dialecte català al qual pertanyen i, per una altra banda, l'orònim *codó* sembla propi tan sols del català occidental; si més no, no hem trobat cap *codó* indiscutiblement orònim en el domini del català oriental, al dialecte del qual pertany el parlar de Mont-ral. ♦

Bibliografia

- Atles topogràfic de Catalunya* (ATC), 1:50.000, 3 vol., Institut Cartogràfic de Catalunya - Enciclopèdia Catalana SA, Barcelona 1995.
- Batestini i Pons, Rafael, *La Vall de Cabó*, Unió Excursionista de Catalunya de Barcelona - Rafael Dalmau Ed., Barcelona 1997.
- Coromines, Joan, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECat), 9 vols., Curial - «la Caixa», Barcelona 1980-1981.
- *Onomasticon Cataloniae* (I-VIII), Curial - «la Caixa», Barcelona 1989.
- Corpus toponímic valencià*, Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, València 2009.
- Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), d'Alcover i Moll.
- Domingo i Francàs, Carles, *Els noms de les formes del relleu*, Societat d'Onomàstica - Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona 1997.
- Gran enciclopèdia catalana*, 15 vols., 1a. ed., Barcelona 1969-1993.
- Gran geografia comarcal de Catalunya*, DD. AA., 19 vols., Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1981-1985.
- Moll, Francesc de B., *Els llinatges catalans* (Catalunya, País Valencià, Illes Balears), 3a. ed., Ed. Montblanc, Mallorca 1982.
- Nomenclator oficial de toponímia major de Catalunya*, 3 vols., Generalitat de Catalunya - Institut d'Estudis catalans, 2a ed., set. 2009.
- Ortofotomapa de Catalunya* 1:5.000, Tremp 252-1-5, Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Perea Simón, Eugeni, *La geografia i la història de Mont-ral a través de la seva onomàstica*, Societat d'Onomàstica - Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona 1994.
- Tort i Donada, Joan, *Per la vall del Segre*, «Llibres de Motxilla», Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1984.
- Tremp*, mapa 1: 50.000 [hoja nº 33-11 (252)], *Cartografía Militar de España*, Servicio Geográfico del Ejército, 2a ed., 1991.
- Vall Fosca, Montsent de Pallars* 1:25.000, Mapa - guia excursionista E-25, Pirineu Català, Ed. Alpina - Geo-Estel, 2009.